

УДК [353.1+327.7](430)

Маковський С. О.*

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТРАТЕГІЇ ФЕДЕРАЛЬНИХ ЗЕМЕЛЬ НІМЕЧЧИНИ

Одним з ключових завдань німецьких регіонів, – федеральних земель у вимірі зовнішніх (і, зокрема, європейських) відносин було і залишається забезпечення прямого доступу до процесів прийняття політичних рішень з питань європейської політики як на національному, так і на комунітарному рівні. Дана потреба продовжує актуалізуватись у часі по мірі збільшення обсягу безпосередніх взаємодій між комунітарним та регіональним рівнями влади та, зокрема, постійному зростанню числа галузей, які передаються зі сфери відання земель до сфери відання Європейського Союзу.

В основі європейської стратегії німецьких регіонів лежить ставка на комбінування двох напрямів впливу – внутрішнього (шляхом залучення федеральних правових і політичних механізмів) та зовнішнього (за допомогою мобілізації загальноєвропейської підтримки з боку регіонів та інших акторів субнаціонального рівня). У залежності від конкретних політичних обставин, дані напрями європейської стратегії федеральних земель мали різну пріоритетність: якщо до кінця 1990-х рр. «зовнішня дія» практикувалась нарівні з «внутрішньою», то на теперішньому етапі перевага віддається її «внутрішній» складовій.

Ключові слова: регіоналізм, регіоналізація, європейські стратегії, федеральні землі, ЄС.

One of the key tasks if the German regions, – federal lands in the field of external and European relations in particular, is to provide direct access to the process of political decision making in the field of European policy both at the national and communitarian level. This necessity continues to be up to date along with the increase of direct interactions between communitarian and regional power levels and, particularly, with the growth of spheres which are transferred from the responsibility of lands to the responsibility of the European Union.

European strategy of the German lands is based on the emphasis on the combination of two types of influences – internal (through engagement of federal legal and political mechanisms) and external (through mobilization of all-European support from regions and other actors of subnational level). Depending on the specific political conditions, these directions of the European strategy of federal lands has different level of priority: if before 1990 «external action» was applied at the same level as «internal», at the current stage «internal» component is preferred.

Key words: regionalism, regionalization, European strategies, federal lands, EU.

* асистент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Одним из основных заданий немецких регионов, – федеральных земель в сфере внешних (в том числе и европейских) отношений было и остается обеспечение прямого доступа к процессу принятия решений в сфере европейской политики, как на национальном, так и на коммунитарном уровнях. Эта проблема продолжает актуализироваться по мере увеличения объема прямых взаимодействий между коммунитарным и региональным уровнями власти, а так же постоянным увеличением количества сфер деятельности, которые передаются из компетенции земель в компетенцию Европейского Союза.

В основе европейской стратегии немецких регионов лежит ставка на комбинирование двух направлений влияния – внутреннего (через привлечение федеральных правовых и политических механизмов) и внешнего (при помощи мобилизации общеевропейской поддержки со стороны регионов и прочих акторов субнационального уровня). В зависимости от конкретных политических обстоятельств, эти направления европейской стратегии федеральных земель имели разную степень приоритетности: если до конца 1990-х годов «внешнее действие» использовалось наравне с «внутренним», то на нынешнем этапе предпочтение отдается внутренней составляющей.

Ключевые слова: регионализм, регионализация, европейские стратегии, федеральные земли, ЕС.

Постановка проблеми. Федеральні землі ФРН відчують усе зростаючий тиск з боку комунітарного рівня управління, що значно «потіснили» регіональну владу в її сферах повноважень. У світлі цієї тенденції, землі ФРН взяли курс на забезпечення хоча б часткового контролю за процесами прийняття рішень на федеральному і європейському управлінських рівнях. Пов'язані з цими зусиллями суперечливі процеси багато у чому формують специфіку німецького регіоналізму у проекції до європейської політичної площини, що представляє собою значний інтерес і в дослідницькому, і у практичному ключі. Політичний діалог у форматі регіоналізації в Німеччині має значний вплив на європейські реалії у масштабах Союзу, визначаючи, у тому числі, і перспективи інших регіонів ЄС в обстоюванні своїх потреб та інтересів.

Мета статті – проаналізувати процес становлення і розвитку стратегій федеральних земель з інституціоналізації свого впливу на формування європейської політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика сучасного європейського регіоналізму розробляється цілим рядом вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед українських дослідників можна виділити, у тому числі, І. Бусигіну [12] та Ж. Ушакову [1]; значну увагу процесам регіоналізації, в цілому, та зусиллям федеральних земель ФРН з набуття «європейської ролі», зокрема, приділяють такі європейські автори, як К. Мур [9], Т. Бюрцель [2], Р. Деєг [3], М. Кітінг [7] та інші.

Основні результати дослідження. Упродовж тривалого періоду одним з ключових завдань німецьких регіонів-федеральних земель у вимірі зовнішніх (і, зокрема, європейських) відносин було забезпечення доступу до процесів прийняття політичних рішень з даних питань як на національному рівні, за допомогою інституційних інструментів федерації, так і на комунітарному рівні, шляхом участі у відповідних структурах. Дана настанова породила стратегію регіоналізації, відому під назвою «пустіть нас всередину» («let us in»), основний акцент якої робився на якомога більш вираженій присутності у політичних механізмах федерації та ЄС заради впливу на вироблення політики постільки, оскільки це торкалось інтересів розвитку регіонів [5]. Лейтмотивом цієї політики був, у тому числі, курс на регіоналізацію, проголошений у форматі ЄЕС.

Членство в ЄЕС та участь у процесі європейської інтеграції стала джерелом постійних структурних викликів для системи федеральної німецької держави та збудником політичної дискусії всередині країни. Специфіка тиску європейської інтеграції на федеральні землі полягала, зокрема, у тому, що при перерозподілі компетенції між комунітарними та німецькими інститутами повноважень втрачав як регіональний, так і федеральний рівень, однак останній, на відміну від першого, зберігав системні важелі контролю за комунітарним рівнем прийняття рішень – представництво та членство у керівних органах Союзу [10]. Можна констатувати, що даний структурний чинник (постійне звуження сфери компетенції за відсутності контролю) зумовив послаблення позицій регіонів, або навіть їх маргіналізацію у німецькому політичному контексті. Слід зазначити, що тиск з боку ЄС збігся з тиском з боку федерального центру, який здійснював спроби поставити регіони під більший контроль федерації шляхом просування стандартизації та забезпечення однаковості державних послуг. Даний тиск викликав протидію з боку регіонів у формі висування концепції «компенсація шляхом участі», що передбачала розширення повноважень федерального центру в регіонах в обмін на посилення впливу останніх на загальнодержавні рішення. Подібну модель регіони взяли на озброєння і в аспекті європейської проблематики [2, с. 51].

Боротьба регіонів за доступ до механізмів вироблення німецької політики з європейської інтеграції та взаємин всередині Спільного Ринку, з одного боку, та зусилля федерального центру з подолання протистояння на компромісній платформі, з іншого боку, привели упродовж 1960-70-х рр. до поступового «проникнення» земель до внутрішньо-німецької площини прийняття рішень з європейських питань. Так, за регіонами було де-факто зафіксовано право на своєчасне отримання інформації, пов'язаної з діяльністю ЄЕС, та на участь у внутрішньому обговоренні при підготовці позиції ФРН на переговорах з євроінтеграційних питань. Серйозних деформуючих впливів дана модель підсистеми відносин «центр-регіони» у частині європейської проблематики зазнала на наступному етапі, що розпочався з середини 1980-х рр., з часу прийняття Єдиного Європейського Акту (ЄЕА) та програми побудови спільного ринкового простору. ЄЕА вивів зі сфери відповідальності регіонів широкий спектр питань, чим істотно урізав їх функції і вплив, а також спричинив звуження простору автономії [3, с. 203]. Відповіддю на це з боку земель стала активна політика, витримана у дусі концепції «компенсація шляхом участі» та спрямована на розширення участі регіонального рівня у виробленні рішень з європейських тем.

Підписання Маастрихтського договору (ДЄС) створило перспективу чергових деформацій у системі німецького федералізму: безпрецедентне розширення компетенції комунітарного центру істотно звужувало спектр застосування регіональних повноважень. При цьому, з точки зору регіональних інтересів, ситуацію додатково ускладнювала та обставина, що саме федеральні землі несли основну відповідальність за практичну імплементацію цих законів, що, з огляду на обмеженість ролі німецьких регіонів у прийнятті таких актів, створювало ситуацію, у якій регіональна суб'єктність була нівельована.

З іншого боку, перспектива ратифікації ДЄС відкривала додаткові важливі можливості для регіонів, надаючи в їх розпорядження новий важіль тиску на федеральний центр. Оскільки запровадження ДЄС (яке, до того ж, хронологічно збіглося з розширенням ФРН «на Схід») тягло за собою зміну конституції ФРН, федеральні землі, поруч із традиційною «внутрішньою дипломатією», змогли використовувати погрозу відмови від ратифікації поправок до основного закону країни в якості інструменту просування своєї позиції [6, с. 60].

Завдяки послідовній позиції федеральних земель та наявності в їх розпорядженні потужного інструментарію впливу, вони добились введення до конституції так званої «Європейської статті» (ст. 23), яка розширювала інституційні можливості регіонів з впливання на європейську політику Німеччини. По-перше, нова редакція основного закону встановлювала принцип необхідності затвердження передачі суверенних прав ЄС кваліфікованою більшістю (двома третинами) Бундесрату, – органу, що є основним виразником інтересів німецьких земель. По-друге, «Європейська стаття» передбачала обрання міністра однієї з земель з метою участі у роботі Ради Міністрів ЄС в якості представника Німеччини. По-третє, у Бундесраті запроваджувалась так звана «Європейська палата», до функцій якої увійшло проведення засідань у вузькому форматі для обговорення та прийняття рішень з питань європейської політики ФРН [3, с. 204]. У цілому, зміни та доповнення до основного закону Німеччини стали значним успіхом лобістських зусиль регіонів ФРН, у цілому, та політики «компенсація шляхом участі», зокрема. Прийняття нової статті конституції інституціоналізувало вплив регіонів на процес вироблення рішень та визначення положень політики Німеччини з питань ЄС, надавши їм потужний інструмент трансляції своїх поглядів та позицій федеральних земель до європейського рівня. У той же час, подібне піднесення статусу регіонів Німеччини створило важливий прецедент для решти країн Європи, а елементи стратегії земель стали прикладом для наслідування для інших європейських регіонів.

Паралельно з роботою, спрямованою на підвищення свого статусу та розширення можливостей зі здійснення впливу на європейську політику всередині країни, землі ФРН розгорнули активну міжнародну діяльність, спрямовану на загальне посилення ролі і місця регіонів у системі вироблення рішень на європейському щаблі.

Слід зазначити, що землі ФРН були одними з «піонерів» практики справляння безпосереднього впливу регіонами на систему європейських відносин у комунітарному та міждержавному вимірах останньої. Основними ідейними орієнтирами європейської стратегії федеральних земель стали концепції «Європі регіонів» та «третього рівня» влади [6] – концепції, що обстоювали необхідність переносу частки управлінської відповідальності у європейському політичному просторі на субнаціональний, регіональний рівень.

У своїй роботі в даному напрямку німецькі регіони тісно взаємодіяли з провідними регіональними суб'єктами інших федеративних або децентралізованих держав – зокрема, з австрійськими землями, бельгійськими регіонами і спільнотами, а також автономними громадами Іспанії. Широка міжнародна діяльність німецьких земель стала одним з чинників просування регіональних питань у порядку денному Європейського Співтовариства. Основним результатом роботи регіонів ФРН та їх «союзників» з числа регіонів і спільнот інших країн Європи стало фіксування регіоналізму в якості одного з аспектів європейської політики, а регіонального виміру – в якості елементу системи комунітарних відносин, ще однієї з підсистем організації європейських процесів. Формальним вираженням досягнень колективних кроків регіонів, консолідованих, у значній мірі, зусиллями німецьких земель, стали ухвали, прийняті у ході Маастрихтської міжурядової конференції 1991 р. Так, маастрихтський консенсус щодо регіональної політики визначив три нових системних параметри реалізації регіоналізму в нових політичних умовах Європи. По-перше, було затверджено право кожної окремої держави надсилати регіонального міністра в якості свого делегату до Ради Міністрів ЄС. По-друге, до тексту ДЄС було введено концепцію субсидіарності, що стало правовим визнанням цього поняття, яке до того моменту існувало здебільшого у теоретичній площині. По-третє, на визнання прав регіонів висловлювати свою позицію безпосередньо в організаційних рамках системи ЄС, було

засновано Комітету Регіонів в якості форуму медіації регіональних інтересів в Європейському Союзі. Підписання ДЄС стало кульмінацією координаційних зусиль земель ФРН з просування особливого статусу регіонів та визнання за ними певних прав суб'єктності у європейському вимірі міжнародних відносин. ДЄС офіційно оформив особливе положення регіонів у системі європейської політики, заклавши підвалини під подальшою роботою з розширення ролі і місця регіонів у цій системі у рамках принципу субсидіарності.

У цьому контексті, як можна побачити, землі ФРН зробили ставку на комбінацію «внутрішньої» та «зовнішньої» стратегій: якщо перша була орієнтована на консолідацію інституційного потенціалу, структурно обумовлених можливостей у рамках німецької національної системи державного управління та формування зовнішньої політики, то друга – на «розукрупнення» системи європейської політики, визнання за регіонами статусу суб'єктів загальноєвропейської системи комунітарних відносин. За ознакою виду дії, можна позначити ці стратегії земель як, відповідно, «пряму» і «опосередковану»: «внутрішня» стратегія була спрямована на досягнення європейської суб'єктності безпосереднім чином, тоді як «зовнішня» – на отримання такого статусу за допомогою структурних зрушень у системі міжнародних відносин в рамках ЄЕС/ЄС. Хотілось би підкреслити, що стратегії регіонів ФРН носили тісно взаємопов'язаний та взаємно резервуючий характер. За їх допомогою німецькі регіони створювали подвійний системний тиск на федерацію як центральний елемент системи державної влади та на саму систему організації відносин «центр-регіони», комбінуючи впливи зсередини системи та ззовні, з боку більш крупної системи європейських відносин, елементом і підсистемою якого, у свою чергу, є німецька система політико-адміністративних відносин.

Слід зазначити, що «пik» «зовнішньої» європейської стратегії німецьких федеральних земель майже збігся хронологічно з її фактичним згорненням, яке стало очевидним, починаючи з середини 1990-х рр. Поглиблення європейської інтеграції, обумовлене тим же Маастрихтським договором, сформувало низку структурних викликів, які істотно вплинули на систему державної організації та внутрішньодержавних відносин Німеччини. Піднесення ролі регіонів як суб'єктів (чи квазісуб'єктів) системи європейської політики, їх вбудовування до цієї системи як елементів (хоча й периферійного значення), було компенсовано зменшенням їх ваги у структурі даної системи: зріс тиск комунітарних зобов'язань, тоді як сфера відповідальності німецьких земель звузилась за рахунок вилучення повноважень на користь ЄС. Все це, по суті, підірвало спроможність федеральних земель з проведення та організації колективних політичних дій, причому скорочення впливу регіонів як політичних гравців було відчуте і ними, і іншими елементами політичної та державної системи як у внутрішньому (у рамках системи федерації), так і у зовнішньому (у рамках системи внутрішньоєвропейських відносин) вимірах.

У світлі вищезгаданих реалій, німецькі регіони відкоригували свою «внутрішню» стратегію у дусі збільшення акценту на захисті власних автономних сфер компетенції при відданні пріоритету саме внутрішньодержавним механізмам вертикальної «парадипломатії». Упродовж 2000-х років з'явилися додаткові фактори, що стимулювали, з одного боку, більш «інтровертну» позицію німецьких федеральних земель у термінах основних засад їх європейської політики, а, з іншого боку, примусили їх ширше звертатися до федеральних засобів захисту своїх інтересів.

По-перше, з моменту перетворення європейських інститутів на керівні органи з компетенцією, спроектованою до внутрішнього середовища держав-членів Союзу, ЄС став об'єктивним антагоністом німецьких земель; при цьому, маючи відповідні повноваження, комунітарний щабель продемонстрував рішучість використовувати їх на практиці навіть

за наявності опозиції з боку акторів регіонального рівня [7, с. 201]. Ще одним крупним «подразником» у відносинах «землі – комунітарний центр» стала проблематика подальшого розширення ЄС на Схід, серед якої особливо виділяється питання прийняття Туреччини [14]. Усе це додатково сприяло згортанню «зовнішньої» європейської стратегії регіонів та перенесенню основного акценту в їх зусиллях із забезпечення власної участі у прийнятті зовнішньополітичних рішень та, зокрема, вироблення європейської політики на внутрішні національні механізми.

Складні реалії системного середовища, згадані вище, під впливом яких знаходились федеральні землі Німеччини, викликали потребу у проведенні комплексної переоцінки стратегії регіонів ФРН та їх бачення перспектив європейського регіоналізму. «Флагманами» змін виступили найбільш крупні та економічно розвинуті регіони як такі, що мали ширше коло політичних можливостей всередині та назовні країни, – насамперед, йдеться про Баварію, Баден-Вюртемберг, Гессен та Північну Рейн-Вестфалію.

Так, на початку 2000-х рр. федеральні землі, у рамках своєї стратегії внутрішньої дії, взяли активну участь у просуванні ідеї необхідності чергової зміни конституційних основ федеративної системи держави з метою приведення їх у відповідність до нових умов внутрішнього та зовнішнього середовища. У цілому, реформування німецької системи державного устрою було викликано зростаючою неефективністю поточної парадигми федерації, яка, на думку широких кіл політичних і громадських діячів та науковців, перетворилась на чинник стримування розвитку країни та не відповідала викликам, що постали у зв'язку з об'єднанням Німеччини, збільшенням Європейського Союзу, економічної глобалізації та демографічних змін у ФРН [11].

Одним із центральних пунктів зусиль регіонів стало, зокрема, проведення перегляду існуючих механізмів реалізації політичної участі земель у європейських справах. Якщо раніше, у повоєнний період, основна ставка робилась на розширенні повноважень Бундесрату як ключового органу, що представляє інтереси регіонів, то, починаючи з 2000-х років, акцент зсунувся на захист індивідуальних повноважень земель. Політика «компенсації шляхом участі» перестала розглядатись як така, що відповідає інтересам крупних земель, оскільки просте розширення прерогатив Бундесрату в обмін на звуження сфери відповідальності регіонів на користь федерального і/або європейського рівнів прийняття рішень перестало давати крупним регіонам можливість висловлювати свою точку зору та досягати своїх цілей у комунітарному контексті: з середини 1990-х рр. більшість у цій палаті перейшла до менш економічно розвинутих земель, які, відповідно, більше залежали від європейської допомоги і федеральних субсидій та, з огляду на це, не були схильні опонувати цим центрам влади [13]. З іншого боку, у світлі зростання частки законодавства європейського походження до 80% від усіх законів, що виносяться на затвердження Бундесрату, крупні федеральні землі стали приділяти усе більшу увагу лобюванню своїх інтересів на ранніх стадіях розробки законопроектів у системно-інституційній площині комунітарного рівня влади. За свідченням європейських дослідників, активніше використання прямих каналів зв'язку між крупними німецькими землями та ключовими інститутами з метою впливання на процеси вироблення політики і ухвалення конкретних законопроектів допомогло хоча б частки компенсувати негативні наслідки недосконалої федеральної системи прийняття рішень та уникнути необхідності йти на компроміси у Бундесраті [9, с. 192]. Подібна ситуація яскраво свідчила про наявність нагальної потреби у реформуванні державної системи ФРН, переформатуванні парадигми відносин «землі-федерація».

У своїх зусиллях з оптимізації конституційних механізмів із захисту європейських інтересів регіонів останні виходили з необхідності зміцнення системи залучення земель до процедури творення європейської політики ФРН та отримання реальних важелів протидії таким перспективам і варіантам розвитку подій, які розглядалися як негативні скрізь призму регіональних інтересів. Зокрема, землі обстоювали ідею розширення свого «зовнішнього» інституційного представництва з європейської тематики: вони вимагали збільшення повноважень Європейської Палати Бундесрату, посилення можливостей земель зі здійснення парадипломатичних функцій через німецьке представництво у Брюсселі та залучення регіональних репрезентантів до неформальних зустрічей РМ ЄС з метою раннього обговорення проектів документів, що стосуються земель. У цілях посилення своїх інституційних важелів впливу на європейський рівень влади, землі виступали за надання Бундесратові права брати участь у призначенні суддів Європейського Суду. Окрім того, федеральні землі настоювали на отриманні фактичного права вето на участь ФРН у переговорах з подальшого розширення ЄС з метою отримання контролю над процесом збільшення Союзу. Регіони також домагались більш чіткого розмежування повноважень між землями та федерацією в комунітарному аспекті [4, с. 82].

Незважаючи на значні зусилля, докладені регіонами з просування своєї концепції реформування моделі відносин «федеральні землі-центр» в аспекті впливу земель на державну політику з європейських питань, реалізувати вдалось лише деякі з вищезгаданих положень. Зокрема, ключовий елемент системи правового забезпечення «європейської ролі» федеральних земель, «Європейська стаття» основного закону, був модифікований у дусі звуження можливостей тлумачення та зменшення невизначеності на користь регіонів. Так, в частині участі регіональних міністрів у роботі Ради Міністрів ЄС, формулювання було змінено з тим, щоби зафіксувати обов'язковість, а не просто можливість такої участі. Окрім того, додаткові положення тієї ж статті окреслюють коло конкретних напрямів політики, при розгляді яких на комунітарному рівні регіональні міністри можуть очолювати німецьку федеральну делегацію. До таких сфер увійшли початкова і середня освіта, культура та ЗМІ. У процедурному зрізі, було передбачено, що саме землі формуватимуть основний зміст офіційної німецької позиції з даних питань. Хоча усі інші питання становитимуть, як і раніше, предмет відання федерального центру, було визначено, що Бундесрат матиме право призначати до делегацій ФРН на РМ ЄС регіональних міністрів, уповноважених брати участь в обговоренні додаткового кола питань, яке включатиме, зокрема, внутрішню політику та політику у галузі дослідницької діяльності [8, с. 14]. Ще одне доповнення посилювало інститут Європейської палати Бундесрату, розширивши її права у вимірі самостійного функціонування, що зменшувало термін її реагування на нормативні ініціативи та, у цілому, підвищувало її значення як елемента трансляції позиції німецьких земель з європейської проблематики.

Таким чином, конституційна реформа певним чином сприяла зміцненню інституційно-правових можливостей німецьких федеральних земель зі здійснення власних повноважень у європейському вимірі. Позаяк, реформа носила, багато у чому, половинчастий характер. Більше того, незважаючи на настанову на розмежування повноважень між «центром» і регіонами, його не тільки не було досягнуто, але, навпаки, регіони і федерація стали більше взаємопов'язаними на тлі вироблення європейської політики. Посиливши вагу регіонів у системі узгодження і прийняття рішень у сфері європейської політики, з європейських питань, реформа додатково збільшила складність цієї системи, а отже і тривалість часу, відведеного на її робочі цикли.

З огляду на згадані недоліки, процес реалізації «внутрішньої» стратегії було продовжено. Як і в попередніх випадках (наприклад, у ході обговорення й прийняття Маастрихтського договору), регіони значно посилювали свій політичний тиск на федеральну владу в тих ситуаціях, коли від їхнього схвалення залежала ратифікація важливих міжнародно-правових документів комунітарного значення. Зокрема, землі домагались крупних поступок з боку федеральних властей під час обговорення проекту європейської конституції, Лісабонського договору тощо. З іншого боку, у рамках «внутрішньої» стратегії, регіони Німеччини продовжували регулярну роботу з просування та подальшої інституціоналізації своєї участі в системі прийняття рішень з європейських питань в якості дедалі важливішого елемента в парадипломатичній та інформаційній площині.

Отже, як можна побачити, «внутрішня» стратегія посіла ключове місце на тлі стратегічної парадигми німецьких земель у вимірі просування ними своєї ролі в якості елемента системи прийняття рішень з питань зовнішньої і, насамперед, європейської політики. Спрямування на даний напрям дії більшої частини політичних, інформаційних та адміністративно-лобістських зусиль федеральних земель принесло свої позитивні результати, консолідувавши реальні можливості та зміцнивши статус регіонів у згаданій системі.

Висновки. В основі європейської стратегії німецьких регіонів лежить ставка на два напрями впливу – внутрішній (шляхом залучення федеральних правових і політичних механізмів) та зовнішній (за допомогою мобілізації загальноєвропейської підтримки з боку регіонів та інших акторів субнаціонального рівня). У залежності від конкретно-політичних обставин, дані напрями європейської стратегії федеральних земель мали різну пріоритетність: якщо до кінця 1990-х рр. «зовнішня дія» практикувалась нарівні з «внутрішньою», то на теперішньому етапі перевага віддається її «внутрішній» складовій. Внутрішній напрям стратегії німецьких федеральних земель передбачає створення передумов для консолідації інституційного потенціалу та структурно обумовлених можливостей земель ФРН у рамках німецької національної системи державного управління та формування зовнішньої політики. Одним з важливих проміжних підсумків цих зусиль стало закріплення за регіонами ряду особливих функцій як за елементами системи прийняття рішень з питань ЄС. У вимірі сучасної «зовнішньої» європейської стратегії, основний акцент політичної діяльності регіонів зроблено на просуванні двох взаємопов'язаних настанов:

по-перше, на захист і всебічне запровадження принципу субсидіарності у межах європейської системи міжнародних відносин та,

по-друге, на здійсненні комплексного розмежування повноважень між регіональним, національним і наднаціональним (комунітарним) рівнями влади в Європі.

Список використаних джерел

1. Ушакова Ж. С. Регіон як політичний феномен в умовах формування нового світового порядку / Ж. С. Ушакова // Наук. вісник : зб. наук. праць. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – С. 265-271.
2. Börzel T.A. States and Regions in the European Union: Institutional Adaptation in Germany and Spain. Cambridge: Cambridge University Press / T.A. Börzel. – Oxford : Oxford University Press, 2002. – 284 p.
3. Deeg R. Germany's Länder and the Federalization of the European Union / R. Deeg // The State of the European Union. – Volume 3. – Harlow : Longman, 1995. – P. 197-216.

4. Eppler A. Die Europafähigkeit Deutschlands in der Diskussion: Bundesstaatskommission und Ratifizierung des Vertrags über eine Verfassung für Europa / Eppler, Annegret // Der deutsche Föderalismus im Reformprozess. – Sankt Augustin : Konrad-Adenauer-Stiftung, 2006. – P. 73-100.
5. Jeffery C. The German Länder and Europe: From Milieu-Shaping to Territorial Politics / C. Jeffery // Germany and Europe: A Europeanised Germany? – Oxford : Oxford University Press, 2003. – P. 97-108.
6. Jeffery C. The Regional Dimension of the European Union: Towards a Third Level in Europe? / C. Jeffery. – London : Frank Cass, 1997. – 240 p.
7. Keating M. Regions and the Convention on the Future of Europe / M. Keating // South European Politics and Society. – No. 9(1). – 2004. – P. 192-207.
8. Mitteilung der Landesregierung: Bericht über die Europapolitik der Landesregierung im Jahre 2005-6 / Landtag von Baden Württemberg. – Stuttgart : Drucksache, 2006. – 315 p.
9. Moore C. «Schloss Neuwahnstein»? Why the Länder Continue to Strengthen their Representations in Brussels / Carolyn Moore // German Politics. – No. 15(2). – 2006. – P. 192-205.
10. Naß K.-O. The Foreign and European Policy of the German Länder / K.-O. Naß // The Journal of Federalism. – No. 19(4). – 1989. – P. 165-184.
11. Scharpf F. Community, Diversity and Autonomy: The Challenges of Reforming German Federalism / Fritz Scharpf // German Politics. – No. 18 (4). – 2008. – P. 509-521.
12. Бусигіна І. Сучасне й майбутнє «Європи регіонів» [електронний ресурс] / Ірина Бусигіна // Незалежний культурологічний часопис «І»: [сайт]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n23texts/busygina.htm> (27.01.2013). – Назва з екрану.
13. Die Europafähigkeit des deutschen Bundesstaates. Diskussionspapier zum Föderalismus-Reformdialog [електронний ресурс] // Bertelsmann Stiftung : [сайт]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bertelsmannstiftung.de/bst/de/media/xcms_bst_dms_14822__2.pdf (29.09.2013). – Назва з екрану.
14. Stoiber E. Grußwort des Bayerischen Ministerpräsidenten Dr. Edmund Stoiber anlässlich der Eröffnung der Bayerischen Vertretung in Brüssel am 29 September 2004. – [Електронний ресурс]. / Edmund Stoiber // Bayerisches Landesportal. – Режим доступу: http://www.bayern.de/Presse-Info/Reden/2004/rede_040929 (27.03.12). – Назва з екрану.